

Bozó–Szűcs DIÁNA

A KARHATALOMMAL ELMOZDÍTOTT LELKÉSZ*

„Karhatalommal elmozdított lelkész” – így szólt az *Ellenőr* napilap 1881. augusztus 15-i számában az egyik figyelemfelkeltő hír címszava. A hír így folytatódott: „Mint az »Egyetértés«-nek írják, Fűrész kishonti község ág. evang. lelkészét katonaság tette ki parochiájából.”¹ Habár a 19. századi magyarországi evangélikus gyülekezetekben előfordultak viharosabb konfliktusok, a karhatalommal kilakoltatott lelkész esete még így is rendkívül figyelemreméltó. Vajon milyen út vezetett odáig, hogy egy lelkészt így kelljen távozásra bírni? Ilyenkor mindig egy összetettebb társadalmi konfliktusra lehet gyanakodni, hiszen a 19. századi evangélikusság mindennapjait a többretegű társadalmi megosztottság és a politikai jogokért való küzdelem határozta meg, mely minden szinten és formában megjelent, akár gyülekezeten vagy egyházmegyén belüli konfliktusokat is szült.

Az általam bemutatni kívánt eseményen keresztül látszódnak a már említett törésvonalak, azok, melyek megosztották a Magyarországi Evangélikus Egyházat a kiegyezés utáni évtizedben. Megismerhetünk egy, a segédlelkészéért a végsőig kiálló gyülekezetet is. Az alulról építkező evangélikus egyházban az egyházközségek maguk választják ki lelkészüket. A gyülekezetek ilyen szintű autonómiája is támogathatja, hogy az evangélikusok egy-egy érdekérvényesítési küzdelem során könnyebben mozdulnak ki a rendies magatartásforma kereteiből. Arról se feledkezzünk meg, hogy a magyarországi evangélikusság a 19. század folyamán sok kihíváson, küzdelmen esett keresztül, így ez is formálta viselkedésüket.

LELKÉSZVÁLASZTÁS FÜRÉSZ-HACSAVÁN

Laucek Dániel 1846. május 18-án született Hacsaván. Tanulmányait Rimaszombatban kezdte, majd Késmárkon folytatta, ezután az 1862/63-as tanévtől 1866/67-ig Lőcsén tanult. 1867–1870-ig pedig Eperjesen végezte a teológiai képzést. Az Eperjesi Kollégium befejezése után két évet Németországban folytatta tanulmányait, majd 1873. szeptember 17-én letette a hitjelölti vizsgáját Eperjesen. 1875-ben Lubokán, Nyitra vármegyében segédlelkésszé választották, majd fel is avatták. Vladimir Hurban segédlelkész helyére került, aki rendes

---

* A tanulmány elkészítését az NKFIH (OTKA) K 134378 azonosítószámú, a „Dualizmus kori parlamentarizmus regionális nézőpontból” című pályázat támogatta.

¹ *Ellenőr* 1881. augusztus 15. 383.

lelkészi állást kapott Ó-Pazuán. Pár hónapnyi szolgálat után pedig apja gyülekezetébe nyert segédlelkészi híványt. Ezzel kezdődtek a problémák. 1875 júliusában Laucseket hivatalosan segédlelkészének hívta a Tiszai Evangélikus Egyházkerülethez tartozó Fűrész-hacsavai Egyházközség. Mivel az Evangélikus Egyház alulról építkező rendszere biztosítja, hogy a gyülekezetek maguk választhassák meg lelkészüket, előfordult, hogy az egyházi forrásokban kibontakozó viták gyökere az volt, hogy a lelkész megválasztásával a gyülekezet egy része nem ért egyet. Az egyházközségek jegyzőkönyveiben vagy egyházmegyei, esetleg kerületi gyűlések anyagaiban kibontakozó vitáknak olykor ez a gyökere. Laucsek Dániel esetében azonban teljesen másról van szó. A források szerint ő maximálisan élvezte apja, Imre gyülekezetének bizalmát. Olyannyira, hogy még az egyházkerülettel is hajlandóak voltak ellenszegülni.

A frissen kijelölt segédlelkész életrajzából² kitűnik, hogy ebben az időszakban édesapja Fűrész, Gömör és Kishont vármegyei település evangélikus lelkésze volt. Ha pedig megnézzük a 19. századi evangélikus lelkészek életútját, akkor láthatjuk, hogy gyakorta fordult elő, hogy egy evangélikus lelkész azonos pályát választó fia apja gyülekezetéhez került. Ilyen esetekben sokszor először segédlelkésznek választották meg a fiút, majd apja nyomdokaiba lépett. Az is jellemző volt, hogy helyben született lelkészt választott meg egy-egy gyülekezet. Természetes, hogy a közösség már ismert családjából származó ifjú vagy épp az ismert és elismert lelkészü fia jó eséllyel pályázza meg a pozíciót. Az is előfordult, hogy a lelkész apa még életében igyekszik biztosítani fia későbbi állását. Laucsek Imre fiának segédlelkészé szenteltetése mögött is hasonló motivációt sejthetünk.

KIBONTAKOZÓ VITA AZ EGYHÁZKERÜLETEK KÖZÖTT

A vita gyökerének megértéséhez ismernünk kell az előzményeket. Laucsek Dániel ugyanis, mielőtt segédlelkésszé szentelte volna Geduly Lajos, a Dunáninnyi Evangélikus Egyházkerület szuperintendense, kétszer megbukott a hitjelölti vizsgán. 1871 augusztusában másodszor. Ekkor Máday Károly tiszai szuperintendens alkalmatlannak találta a papjelöltet. Apja közbenjárása után végül harmadszorra is próbálkozhatott. Ekkor, 1873. szeptember 13-án már sikerrel járt. 1874-ben Geduly Lajos, a Dunáninnyi Evangélikus Egyházkerület szuperintendense segédlelkésszé szentelte őt, majd megkapta állását a Dunáninnyi kerülethez tartozó Lubokán.³ Amikor pedig pár hónappal később a Tiszai Evangélikus Egyházkerülethez tartozó Fűrész-Hacsaván megválasztották segédlelkésznek, Máday Károly

² EOL Evangélikus Ordinációk, Dunáninnyi ordinációs anyakönyv 1861–1940.

³ *Protestáns Egyházi és Iskolai Lapok* 1875. október 3. 1286–1288. Czékus István beszámolója.

utódja, Czékus István, a Tiszai kerület szuperintendense tiltakozott. Nem szerette volna a saját egyházkerületében egyházi pozícióban látni a papot. Ezt a Hegyaljai Egyházmegye 1875. évi következő közgyűlésén ki is jelentette Czékus István, és a Protestáns Egyházi és Iskolai Lapokban nyilvánosságra is hozták a döntést.⁴

A napilap következő számában, az „Egy ügy, mely felvilágosítást kíván” című nyílt levélben számonkérték Czékus Istvánon az eljárást. A cikk névtelen írója szerint ugyanis a Czékus állításával ellentétben a Dunáninnyi Egyházkerület teljesen törvényesen járt el, mikor felszentelte Laucsek Dánielt. Hiszen egyházzójogilag semmi nem akadályozta Geduly szuperintendensét abban, hogy a papjelöltet felszentelje. Két azonos rangú fórum, két egyházkerület döntése állt tehát szemben egymással. A hitjelöltet Czékus Istvánnak nincs joga eltiltani a saját kerületében a lelkészségtől, hiszen ahogy az író fogalmaz: „Mind eddig nem volt tudomásom, s gondolom egyházunk egyik lelkészének sem arról, hogy minden kerület csak saját határain belül érvénnyel bíró lelkési oklevelet állíthat ki. De a tiszai ker. superint. urnák ezen levele, – melyben a dunáninnyi kerületben felszenteltetését nyert Laucsek Dániel urat, a tiszai kerületben, a papi hivatal viselésétől eltiltja, – másra tanít bennünket.”⁵ A cikk megfogalmazásából az is látszik, hogy ezt a helyzetet nem szabályozza pontosan törvény. Nem csak a sajtóban léptek fel Czékus István döntése, illetve annak érvényessége ellen. A hacsavai egyházközség a honti esperességen keresztül szerette volna Czékus István szuperintendens tiltásának a feloldását elérni az Evangélikus Egyetemes Egyházi Tanács előtt. Ezért került sorra az ügy tárgyalása az 1875. évi november 10-i Egyetemes Közgyűlésen, mely az Evangélikus Egyház legmagasabb szerve.

A közgyűlési jegyzőkönyvből⁶ kiderül, hogy Czékus István, a Tiszai Evangélikus Egyházkerület szuperintendense, egyházzójogilag a Tiszai Egyházkerület Koordinációjára, annak 147. §-ára hivatkozva tagadja meg Laucsek Dániel híványának törvényességét. Az adott paragrafus így szól:

„A kerül. püspök kötelessége szerint az ügy fontosságához buzgón s lelkiismeretesen föl fog vigyázni, hogy az oly jelölt, ki iskolai vagy egyetemi bizonyítványait elő-mutatni nem tudná, vagy erkölcstelen életet követne, vagy vallástalan elveket nyilvánítani s terjesztgetni merészelné, vagy egészen ügyetlen, vagy a törvényszerű kort még el nem érte volna, a sz. hivatalra ne alkalmaztassék.”

⁴ *Protestáns Egyházi és Iskolai Lapok* 1875. augusztus 15. 1058.

⁵ *Protestáns Egyházi és Iskolai Lapok* 1875. augusztus 29. 1120.

⁶ EOL Evangélikus Egyház Egyetemes Közgyűlései jegyzőkönyve, 1875. november 10. 45. pont

Czékus István véleményét részletesebben is kifejti az általa írt válaszcikkben, mely „Felvilágosítás Laucsek Dániel ügyében!”⁷ címmel jelent meg. Ez alapján Máday szuperintendens 1871. augusztus 15-én a következő indokkal buktatta meg Laucsek Dánielt a hitjelölti vizsgán: „Érthetetlen dolgozata, homályos és zavaros feleletei alapján másodízben is visszautasított és gyengének találtott.” A kerületi eljárás szerint két elutasítás után már nem bocsájtható vizsgára a jelölt. Apja kérésére azonban kapott egy harmadik esélyt a jelölt, így tette le végül Laucsek Dániel a hitjelölti vizsgát. 1871 decemberében rozsnyói segédlelkésszé való felszentelésére készülve azonban még vizsgát kellett tennie. A szóbeli vizsgán átment, de a szónoklata nem felelt meg az elvárásoknak:

„Zavart, keresztyén épülésre, teljesen alkalmatlan, beszéde s különösen annak szánalmat gerjesztő előadása által megbotránkozásig neveltségessé tette magát, a vizsgáló bizottság nem akarván magát az ifjút választott hivatásában való megerősíttetése által szerencsétlenné tenni, még kevésbé egyházunk és sz. vallásunk tekintélyét veszélyeztetni, egyhangúlag végképpen képtelennek ítélte a lelkészi hivatalra.”

Ennek hatására tiltotta el a szuperintendens a lelkészi hivataltól Laucsek Dánielt. Éppen ezért saját elmondása szerint nagyon meglepődött, amikor 1874 novemberében a Dunáninneni Egyházkerületben mégis lelkésszé szentelték. Czékus István úgy nyilatkozott, hogy azt hitte, Geduly Lajos, a Dunáninneni kerület püspöke nem tudott a pap eltiltásáról, különben nem avatta volna lelkésszé a saját kerületében. De mikor ezt számonkérte Gedulyon, azt a választ kapta, hogy tudott Laucsek eltiltásáról, de nála jól vizsgázott, és előadása nem mindennapi volt, ezért felszentelte. Erre Czékus azt válaszolta, hogy semmi kifogása ez ellen, de az ő kerületében nem gyakorolhatja Laucsek Dániel az egyházi hivatást. Ahogy a *Protestáns Egyházi és Iskolai Lapok*ban írja: „Jól tudtam ugyanis azt, hogy ezen eljárás a pánszláv papok részéről nem egyéb, mint ürügy, hogy a superintendensi és kerületi kijelentést kijátszva, rövid időn atyjához visszajöjjen és segédlelkészül alkalmaztassék.” Milyen kifogásai voltak még Czékus Istvánnak Laucsek Dániel lelkészségével szemben? Erre négy okot is felsorol az idézett cikkében. Az első szerint „Laucsek félkegyelmű egyéniség, nemcsak saját meggyőződés, hanem egész iskolai magaviselete, sőt mondhatni családi baj folytán is, mennyiben egy idősb fivére, kit atya szintén theologusnak neveltetett, minden hivatalra teljesen alkalmatlan” – utal homályosan Laucsek Dániel szellemi képességeire és családi hátterére, melynek mibenlétéről nem sikerült a rendelkezésre álló forrásokból több információhoz jutni. A második pont szerint a fűrészhacsavai gyülekezet műveltség és vallásosság tekintetében alacsony szinten áll, ezért egy ilyen „ügyetlen” lelkész alkalmazása teljesen tönkretenné a gyülekezetet. Érvelésének

⁷ *Protestáns Egyházi és Iskolai Lapok* 1875. augusztus 29. 1120.

harmadik pontjában néhány szélsőséges esetre hivatkozik. Egy sikkasztó lelkészre, egy sógorgyilkosságra és egy olyan esetre utal, amikor pánszláv és patentális, azaz a protestáns pátenst támogató papok ellenszegülése miatt nem sikerült az egyházi adót beszédni. Az érvelés negyedik pontja szerint a középfokú iskolákban is csak ott javíthatjuk ki a vizsgánkat, ahol megbukunk. Az utolsó érvével ellentmondásba keveredik önmagával, hiszen a cikk elején még azt írja, hogy semmi kifogása Geduly Lajos döntése ellen, de a saját egyházkerületébe nem engedi be a lelkészt. Geduly Lajos szuperintendens reakcióját az Egyetemes Közgyűlés jegyzőkönyvéből ismerjük. A Dunáninnyi Egyházkerület vezetője szerint mikor felkereste őt a hlubokai lelkész Laucsek Dániel felavatásával kapcsolatban, akkor említette, hogy a jelölt szónoklatait gyengének minősítette a Tiszai Egyházkerület. Geduly előtt viszont már kitűnően szónokolt. Az iskolai bizonyítványai is Laucsek felszentelése mellett szóltak. Az eperjesi kollégiumi bizonyítványa szerint ugyanis dicséretes eredménnyel végezte el a teológia képzést, a rostocki egyetemen szerzett bizonyítványa pedig különös szorgalomról tanúskodik. Nem csak ezek a tények győzték meg a szuperintendenst. Azért döntött végül a jelölt felszentelése mellett, mert a Tiszai kerület vizsgálóbizottsága előtt végül sikeresen levizsgázott, és a szónoklata is kielégítő volt.

Geduly Lajos és Czékus István értékelése ellentmond egymásnak, hiszen Czékus szerint a lelkészjelölt egyenesen gyengeelméjű, és gyenge tanuló volt, miközben a megmutatott bizonyítványai nem erről tanúskodnak. Szónoki képességeit is eltérően ítélik meg. Miről lehet szó tehát, miért ilyen rejtélyes Laucsek Dániel, miért ilyen ellentmondásos a megítélése? Czékus István érveléséből sok minden kiderül. A két lelkészt, apát és fiát „pánszláv papoknak” nevezi a cikk elején, akik ki akarják játszani az ő tiltását, hogy megszerezzék Laucsek Dánielnek a hacsavai segédlelkészi státuszt. Amikor pedig Laucsek Dániel eltiltásával kapcsolatos döntését alátámasztja, az egyik érve, hogy a hacsavai egyház így is műveltség és vallásosság tekintetében nagyon alacsony szinten van, ezért nem szabadna ezzel a pappal rontani a helyzetet, szintén ezt az érvelést erősíti. A Tiszai Egyházkerület püspökének gondolatmenetéből egyértelműen kirajzolódik, hogy bizalmatlan Laucsek Imrével és fiával szemben is. Az érvelése harmadik pontjában pedig egyenesen pánszláv és protestáns pátenst párti papokról beszélt.

Ha pedig jobban megnézzük Laucsek Dániel életútját, akkor feltűnik néhány dolog. Például az is sokat számít a helyzet értékelésében, hogy a hlubokai segédlelkészi státuszt Josef Miloslav Hurban (1817–1888) mellett nyerte el, aki 1848-ban fegyveres csapatot vezetett a magyar forradalom ellen. Az ő fia Vladimir Hurban Laucsek barátja volt. A rostocki egyetemi évek alatt barátokoztak össze. A lelkész pedig, aki mellé segédlelkésznek felavatták, maga Josef Hurban. Vele egyébként a későbbiekben is jó viszonyt ápolt a hlubokai/hacsavai segédlelkész. Többek között ezekről az eseményekről is beszámolt neki. Egy 1876-ban ifjabb Hurbannak írt leveléből kiderült, hogy a balkáni eseményeket és az oroszok szerepét élénken

követte a hlubokai segédlelkész, aki a magyar–szlovák viszonyról elnyomó és elnyomott kontextusban beszél.⁸ Így már körvonalazódik előttünk Czékus István valódi motivációja. A tiszai szuperintendens az egyházi törvényekhez igazodva keresett indokot Laucsek lelkestségének visszautasítására. Így jelentek meg a félkegyelműség, a szakmai alkalmatlanság, a gyenge prédikáció és a gyenge teológiai ismeretek érvként. Sőt cikkében még örökletes családi betegségre is utal. Az indok azonban, melyre hivatkozva eltiltották a papi hivataltól Laucseket, nem volt helytálló. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint Szinnyei József névtárában talált publikációs listája.⁹ Szlovák nyelven publikált könyveket. *Uklad a matka* címmel adott ki drámát Turócszentmártonban 1871-ben, 1885-ben ugyanitt a *Szent Cirill és Metód* című munkát publikálta, de ennél több műve jelent meg. Szlovák nyelvű életrajza¹⁰ szerint a filozófia, irodalom és nyelvészet érdekelte, különös tekintettel a középkorra, és kifejezetten tehetséges irodalmárnak tartották már a lőcsei éveit alatt is, ekkoriban ókori görög mítoszok által ihletett verseket írt. Publikációs listája ellentmond azoknak a jelzőknek, melyekkel Czékus István illette őt, sőt úgy tűnik, hogy a Tiszai Egyházkerület Koordinációjának hivatkozott pontja sem igaz a hlubokai, majd fűrész-hacsavai segédlelkészre.

A KÉT SZUPERINTENDENS

A Laucsek Dániel-ügy ellentmondásait úgy tudjuk feloldani, ha kicsit mélyebbre ásunk. Ha megvizsgáljuk a két szuperintendens portréját, világosabb lesz a helyzet. Ki volt Czékus István? 1818-ben Gömörpanyiton született, szegény kismemesi családba. Rozsnyón, Lőcsén, majd Pozsonyban tanult. Egy évet Tübingenben is eltöltött az egyetemen. 1843-ban Pozsonyban letette a hitjelölti vizsgát. Vácott, majd Kecskeméten volt lelkész, 1855-ben Sajógömörre, majd Dobsinára, majd Rozsnyóra került. Jó gazdasági érzékkel rendelkezett, Sajógömörön, majd a rozsnyói gyülekezetben is magtárákat hozott létre, amelyek ínség idején vetőmagot szolgáltattak a helyieknek, emellett pénzhez is juthattak. Iskolákat, temetkezési társulásokat, óvodákat alapított, valamint a Tiszai Egyházkerületben ő kezdeményezte és nagyrészt szervezte a gyámintézet alapítását, mely lelkészek és tanítók özvegyeit és árváit támogatta. 1860-ban a Gömöri Evangélikus Egyházmegyében esperes, 1863-ban kerületi gyámintézeti elnök lett. 1871-től pedig a Tiszai Evangélikus Egyházkerület szuperintendenseként működött.¹¹

⁸ Verešová 2013.

⁹ Szinnyei 1891. Laucsek Dániel Zab. szócikk.

¹⁰ Verešová 2013.

¹¹ *Evangélikus Egyház és Iskola* 1890. február 8. 42–43.

Ahhoz, hogy értelmezni tudjuk a Laucsek Dániellel kapcsolatos eseményeket, az azzal kapcsolatos egyházi vitákat és döntéseket, meg kell ismerni Czékus István világnézetét, a korszakban jellemző evangélikus közeget, valamint el kell helyeznünk a szuperintendens ezek között a viszonyok és szerepek között. A 19. század második felében két végül egymással összefonódó kérdés választotta ketté az evangélikus társadalmat. Az 1859-es protestáns pátenssel kapcsolatos állásfoglalásuk mentén potenciális versus autonomista, azaz a pátens elfogadó és a protestáns autonómiáért küzdő, valamint a magyarosítást támogató vagy épp a szlovák nyelvhez (és identitáshoz) ragaszkodó evangélikusok éles szembenállása volt jellemző. Erre Czékus István Laucsekről szóló nyílt levelében is utal. Ebben az időszakban a potenciális versus autonomista tengely szépen lassan átalakult szlovák–magyar tengellyé.¹² Ezt a jelenséget tetten lehet érni Czékus István 1874. május 18-i jelentésében, amely a nagyrócei gimnázium bezáratásáról szól. Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter ugyanis 1874-ben megkérte a szuperintendens, hogy egy bizottságot alakítva vizsgálja ki a szlovák nemzeti mozgalomhoz köthető középiskola működését, hogy hivatalosan dönthessenek az iskola bezáratásával kapcsolatban. A szlovák gimnáziumok bezáratása a korszak ikonikus és fontos mozzanata volt. Mindkét szuperintendens belevonták ezekbe az eseményekbe, így megtaláltuk azt a közös pontot, melyhez mérve könnyebben megismerhetjük a karakterüket, világnézetüket.

Czékus István jelentése szerint az iskolát magyarellenessége miatt be kell záratni. A legfőbb indok az volt, hogy az egyházi kézben lévő, mégis alapítvány által fenntartott intézmény patrónusai azaz anyagi támogatói és fenntartói magyarellenesek voltak. Ők „a ratkói memorandumban az egyházkerület különösen pedig a gömöri esperesség ellen emelt kálvinizálási és magyarizálási súlyos vádak, a melyeket később a kerület alaptalan rágalmaknak bélyegzett, szakértői és aláírói, nem különben a Máday superintendens törvényes egyházlátogatása el nem fogadásának a tót egyházakban a fő harcosai.”¹³ Emellett: „A jelenlegi főtanodai felügyelő, a tanárok és a pártfogóság számos tagjai valának; hogy a pátens legbuzgóbb zászlóvivői mind a pártfogósághoz tartoztak. Emezt bizonyítja azon tény: hogy a pártfogósági felügyelőséget mindig és jelenleg is oly egyének viselik – kik az 1848-49. évi nemzeti küzdelemben hazaellenes működésükről ismeretesek é a pártfogósági tagok sorát legnagyobbbrészt olyanok képezik, kik a magyar nemzet és haza ellen mély gyűlöletet ápolnak kebleikben.” Czékus István a nagyrócei gimnázium megszüntetésében komoly szerepet játszott, az utókor az iskola egyik bezáratójaként ezáltal nemzeti hősként tartotta számon, ahogy ezt a Magyarország folyóirat egyik 1911-es számában olvashatjuk is. Czékus István a „Hurban és Bottó nagyrócei pánszláv vezérek által alapított tót nyelvű

---

¹² Demmel 2020: 179.

¹³ Ruttkay 1874: 92.

gimnáziumot záratta be, mert falai között államellenes tanokat hirdettek. Bár az akkori nagyrőcei pánszlávok a lipitói és turóczi szlovénekkal (sic!) egészen a kabinetirodáig folya-
modtak Czékus István püspök hazafias határozata ellen, Trefort akkori közoktatásügyi
miniszter a bezárást jóváhagyta.”¹⁴

A szlovák gimnáziumok bezárása a dualizmus kori nemzetiségi politika emblematikus pillanata, ekkor fordult el a magyar közélet az Eötvös-féle liberalizmustól és az 1868-as
nyelvtörvényektől. Meghatározó fordulópontja volt ez az időszak az ország nem magyar
nyelvű lakosaival kapcsolatos gondolkodásnak és politikának. Ennek a szimbolikus ese-
ménynek Czékus István is szereplője volt. A nagyrőcei gimnázium bezárásának időszaka
alatt zajlott Laucsek Dániel egyházi pere is, így Czékus István állásfoglalását párhuzamba
is állíthatjuk a szlovák gimnáziummal kapcsolatos eseményekkel, hiszen a magyarosítás
elvé mozgatta Czékus István ezen tetteit. Ez volt a valódi motivációja akkor is, amikor
Laucsek Dánielt megpróbálta eltávolítani az általa vezetett egyházkerületből.

Mit tudunk Geduly Lajosról? 1815-ben született Nyitraszerdahelyen. Iskolai tanul-
mányait Losoncon, Osgyánban, a gimnáziumot Selmechányán, a teológiai képzést pedig
Pozsonyban végezte 1834-ben. A következő évben hitjelölti vizsgát tett. 1837-ben a bécsi
protestáns fakultáson fejezte be teológiai tanulmányait. 1838-ban szkálnoki pap lett. 1839-
től 11 évig lelkészkedett Ochtinán, a gömöri esperességben. 1847-ben a Tiszai kerület
egyházi jegyzője lett. 1850-ben Besztercebányára került lelkészként, majd öt évvel később
a Zólyomi Egyházmegye főesperese lett. 1861-ben lett a Dunáninnen Eglisekerület
szuperintendense. 1868-tól Pozsonyban lelkészkedett. Királyi tanácsosi címet is kapott,
és a felsőház tagja volt egyházi vezetőként. Geduly Lajos karakterét és nézeteit szintén
a szlovák gimnáziumok bezárásával kapcsolatos állásfoglalása alapján tudjuk közelebbről
megismerni. A turócszentmártoni perben ő is részt vett. Egyik jelentésében így nyilatkozott
Trefort Ágostonnak: „Fogadja mindenekelőtt forró köszönetemet azért, hogy ez ügyet
a maga illetőségéhez, t. i. a törvényes felekezeti autonóm hatósághoz méltóztatott vezetni;
mit egyébiránt senki, a ki Nagyméltóságod magas jogérzetét s törvény és alkotmány iránti
tiszteletét ismerni szerencsés, másképen nem is várhatott” – írta első jelentésében Geduly,
nemcsak a protestáns autonómia formai definíciója, hanem annak valós gyakorlata mel-
lett is kiállva. A jelentésben leírja, hogy az iskolában tót nyelven folyik az oktatás, de így
érvel: „Megszüntetés? Nem ártana-e a körülbelül nyolcvan 10–14 éves tanuló fiút számláló
intézetkének államilag azért leendő bezáratása, mert ama fiúk tót anyanyelvükön kapják
benne az oktatást, többet, mint használna a haza ügyének?” Érvelését itt azzal folytatta,
hogy az Evangélikus Egyház belső békéjét megbontaná a nyelvi mozgalmak ily módon
történő kezelése. Azt is megemlítette a jelentésben, hogy ez a magyarellenesnek kikiáltott

¹⁴ *Reggeli Magyarország* 1911. március 14. 11.

iskola a majálisukon az általa küldött szabadon felhasználható pénzből magyar zászlókat vett, melyeket kirakott az iskola kapujára. Kifejti, hogy a nemzetiségi viszonyok állapota 1848 óta romlott, és ezen a helyzeten javítani csak okos, jóakaró politikával lehet.¹⁵ Majd egy Deák Ferenctől származó idézettel érvel: „legyünk rajta, hogy valamint ma már nem a katekizmus az, úgy ne legyen a grammatica sem a hazafiságnak mértéke» – De nem folytatom, mert megtörténhetnék, hogy e heterodoxus nézetekért és tanokért valaki még az én letételemet is kívánná Nagyméltóságodtól.” Ez az érvelés nemcsak arra utal, hogy Geduly Lajos nem tartja szerencsésnek az 1868-as törvénytől való elfordulást, de arra is, hogy milyen nagyot kockáztat azzal, hogy nem hajtotta végre a számára egyértelműen előírt parancsot. Egyértelmű ugyanis, hogy nem valós vizsgálatot vártak el tőle, hanem az iskolák bezárásának támogatását, erre irányuló írásbeli nyilatkozatot, Geduly Lajos azonban ellenállt. Egyébként olyannyira, hogy Trefort Ágoston kétszer szólította fel, hogy nyilatkozzon a turócszentmártoni iskola ügyében, de mindkét alkalommal elutasító választ küldött a leiratra, kiállt az iskola megtartása mellett.¹⁶

Geduly egyértelműen állást foglal a pátenssel és a nyelvi kérdéssel kapcsolatban, hiszen világosan leírta a véleményét Trefort Ágostonnak. A magyar királyi udvari főkancellár úrnak címzett levele azonban erősíti középutas voltát: egy Bécsben nyomtatott röpirat hatására a lipótszentmiklósi gyülekezet felmondta az engedelmisségét a törvényes egyházi felsőségének. Helyette a potenciális szuperintendens, Kuzmány Károly kormánya alá álltak. Erről a helyzetről úgy nyilatkozott, mint a hit védelmének köpönyegébe bújtatott ármány.¹⁷ Már az idézett jelentésből is láthatjuk, hogy a Tiszai Egyházkerület szuperintendense nem helyezhető el az említett, mesterséges politikai tengelyen, a magyarosító–magyarelleses vagy épp az autonómia fogalmával csak politikai érvként operálók dimenziójában. Kiállt a véleménye mellett, és a nemzetiségi kérdésben a konszenzust kereste. Fontos célja volt az is, hogy a világi nemzetiségi politika ne ossza meg az Evangélikus Egyházat.¹⁸

A VITA FOLYTATÓDIK

Az Evangélikus Egyház Egyetemes Közgyűlése végül döntést hozott Laucsek Dániellel kapcsolatban. A közgyűlés elvetette a kishonti esperesség folyamodványát. Elismerte tehát, hogy a Tiszai Egyházkerület a saját illetékességi körében érvényesen járt el, mivel nem lehet arra kötelezni, hogy Laucsek Dánielt lelkésszé avatott személynek tekintse

¹⁵ Ruttkay 1939: 105.

¹⁶ Hamar 1976: 96.

¹⁷ EOL. Geduly Lajos iratanyaga, 1. cs. 9. levél, 1865. szeptember 20.

¹⁸ EOL. Geduly Lajos iratanyaga, 1. cs. 10. „Protestáns pátensre vonatkozó válaszfelirati passzus javaslattal.”

a saját egyházkerületén belül. A fűrész-hacsavai egyházközség lelkészének esete azonban nem ért itt véget. Az 1876-os Tiszai kerületi közgyűlés jegyzőkönyvéből derül ki, hogy az Egyetemes Közgyűlés határozata ellenére a hacsavaiak nem adták vissza Laucsek Dániel lelkészi híványát.¹⁹ Ez azt jelentette, hogy a gyülekezet továbbra is megtartotta Laucsek Dánielt segédlelkészének, tehát törvénytelenül gyakorolta hivatását a gyülekezetben. Ezt bizonyítja az is, hogy Laucsek Imre, Dániel apja, a hacsavai lelkész 1878-ban ismét egy folyamodvánnyal fordult a Tiszai Egyházkerülethez, melyben a gyülekezet szegénységére hivatkozva szeretné, ha nem kellene segédlelkészt fizetniük, ezért kéri, hogy fiát meghívassák segédlelkésznek.²⁰ A Protestáns Egyházi és Iskolai Lap értesülései szerint végül apja halála után rendes lelkészének is megválasztotta őt a fűrész-hacsavai gyülekezet, 1881-ben. Az ügy végére ebben az évben, az apja halála után került pont. Laucsek lelkésszé választását még mindig nem fogadta el az esperesség, erről már 1875 óta hivatalos határozat volt, eszerint járhatott csak el törvényesen a honti esperesség. Végül esperességi felügyelő kérésére sem engedelmeskedtek a fűrész-hacsavai hívek. Ennek következtében az egyházmegyei felügyelő végül a szolgabíróhoz fordult, de az ő felszólítására sem hagyta el a helyi parókiát Laucsek Dániel, aki egész gyülekezetét maga mögött tudhatta még ekkor is. A megyei pandúroknak is ellenszegültek a lelkész és a település lakói, ezért az alispán kénytelen volt a kassai hadparancsnokságtól katonai segítséget kérni. Végül Losoncra egy század katonaság ment Fűrészre, hogy kilakoltassa a törvénytelenül működő lelkészt. Laucsek Dániel még a katonaság jelenlétében is ellenszegült, kijelentve, hogy csak az erőszaknak enged. Végül két káplár tette ki az utcára a lelkészt. Laucsek bútorait pedig a katonasággal kellett kihordatni. A katonaság addig Fűrészen maradt, míg a fűrésziek új papot választottak.²¹ Laucsek Dániel apja haláláig működhetett segédlelkészként a gyülekezetben, még ha nem is hivatalosan. Ján Jakubej szerint már az apja 1881. január 15-i temetésekor elkezdtek támadni, méghozzá a temetést celebráló lelkész, akit Czékus István utasított erre.²² Nagy eséllyel tehát Laucsek Imre halálával változtak meg az erőviszonyok.

LAUCSEK DÁNIEL KÉSŐBBI ÉLETE

Laucsek Dániel 1881 után Stefan Daxner (1823–1892) szlovák ügyvéd, hazafi udvarházában lelt menedéket, itt élhetett Daxner 1892-ben bekövetkezett haláláig. Görögre, latinra és matematikára tanította a fiát. Pártfogója halála után Németországba ment, ahol

¹⁹ EOL. Tiszai Evangélikus Egyházkerület jegyzőkönyvei, 1876. augusztus 26.

²⁰ EOL. Tiszai Evangélikus Egyházkerület jegyzőkönyvei, 1878. augusztus 28.

²¹ *Ellenőr* 1881. augusztus 1. 383.

²² Jakubej 2012: 83.

a Neschwitz melletti Luppe faluban papként dolgozott az oberlausitzi szorbok között. 1893-ban az Egyesült Államokba költözött, ahol először Minneapolisban volt evangélikus lelkész, 1911. április 20-án halt meg a pennsylvaniai Nanticoke-ban Daniel Jonatán Záboj Lauček néven.

ÖSSZEGZÉS

Az 1875–1881 között elhúzódó konfliktus, mely a segédlelkész jogszerű kinevezésével kapcsolatos kérdésben osztotta meg az Evangélikus Egyház vezetőségét, sok mindent elárul az egyház korabeli belső viszonyairól. Ebben az időszakban is több kihívással kellett szembenéznie a hazai, háromnyelvű evangélikus gyülekezetnek. A reformkorban induló belső megosztottság ekkorra új dimenziót kapott, és a nyelvi konfliktusok is egyre inkább kiéleződtek. A fűrész-hacsavai lelkész eltávolítása időben összevág a három szlovák (Znióvárálja, Nagyrőce, Turócszentmárton) gimnázium bezárásával, és a magyar nemzetiségpolitika fordulópontjával.

Laucsek Dániel Hurban nemzeti politikus köréhez tartozott, bűne, lelkészi alkalmatlanságának oka egyértelműen a szlovák nemzeti mozgalomhoz való kötődése. A két szuperintendens ütközése megmutatta, hogy egyházjogilag is tisztázatlan a kérdés, amely a problémát okozta. Az volt a kérdés, hogy ha az egyik egyházkerületben sikeresen levizsgálják egy lelkész, akkor egy másik kerület megtagadhatja-e lelkészi mivoltjának elismerését. Geduly Lajos és Czékus István szuperintendensek két eltérő világnézetet és két eltérő viselkedésmintát, sőt eltérő stratégiát mutatnak be számunkra. Geduly Lajos egyértelműen került a konfrontációt Czékus Istvánnal szemben. Úgy tűnik, hogy az uralkodó állami politikával kapcsolatban is így viselkedett, de a szlovák iskolák bezárásakor megtagadta az együttműködést. Czékus István pedig a magyarosító törekvések mögé állt. Laucsek Dániel mellett pedig hiába állt ki még a pandúrokkal szemben is a gyülekezet, ahová segédlelkésznek, majd lelkésznek meghívták, és mellel a szülőfaluja volt. Az evangélikus gyülekezetek lelkészválasztási szabadsága ekkor nem érvényesülhetett. A lelkész karrierjét teljesen ellehetetlenítette a fűrész-hacsavai konfliktus, és végül kénytelen volt távozni is az országból, hiszen nem volt esélye lelkészként megélhetéshez jutnia. Laucsek Dániel az 1868-as elvektől elfordult új magyar nemzetiségi politika egyik látványos áldozata lett.

FORRÁSOK

Evangélikus Országos Levéltár (EOL)

Evangélikus Ordinációk, Dunáninneneni ordinációs anyakönyv

II. Egyetemes Egyház iratai, Evangélikus Egyház Egyetemes Közgyűlés jegyzőkönyvei

III. Egyházkerületek iratai: Dunáninneneni Evangélikus Egyházkerület jegyzőkönyvei,
Tiszai Evangélikus Egyházkerület jegyzőkönyvei

IV. Egyházmegyék iratai: Nógrádi Egyházmegye jegyzőkönyvei, Kishonti Egyházmegye
jegyzőkönyvei

VIII. Irathagyatékok: Geduly Lajos Dunántúli püspök iratai

Evangélikus Egyház és Iskola, 1890.

Ellenőr, 1881.

Protestáns Egyházi és Iskolai Lapok, 1875–1881.

Reggeli Magyarország, 1911.

HIVATKOZOTT IRODALOM

Demmel József 2020: *Szörnyeteg Felső-Magyarországon? Grünwald Béla és a szlovák-magyar kapcsolatok története*. Budapest.

Hamar Mária 1976: A magyar nyelv kötelező tanításáról szóló 1879. évi törvényről. *Századok* (110.) 1. 84–118.

Jakubej, Ján 2012: *Sága rodu Daxnerovcov so zvláštnym zreteľom na vzťah jeho členov ku knižnej kultúre (náčrt dizertačnej práce pre doktorandské kolokvium)*. Nitra. Kézirat.

Ruttkay László 1939: *A felvidéki szlovák középiskolák megszüntetése 1874-ben*. Pécs.

Szinnyei József 1891: *Magyar írók élete és kora*. Budapest. <https://mek.oszk.hu/03600/03630/html/> (letöltés: 2024.02.13)

Verešová, Katarina 2013: Laučekove listy o väznení Dr. J. M. Hurbana. *Hlas L'udu*, <https://hl.rs/laucekove-listy-o-vazneni-dr-j-m-hurbana/> (letöltés: 2024.02.13)

THE PASTOR EVICTED BY LAW ENFORCEMENT

by **Diána Bozó-Szűcs**

Smmmary

A pastor who could only be evicted from the parish by a company of soldiers. From the parish that elected him, and even defied the law enforcement to keep their priest. What exactly happened? Dániel Laucsek, an assistant pastor in Luboka, was invited to a new job in his home village of Fűrész-Hacsava, part of the Tisza diocese. However, the superintendent of the diocese did not agree with the choice of pastor. In his opinion, Dániel Laucsek cannot work in the diocese he leads, as he failed his priestly exams in that diocese. A closer look at the case reveals some of the layers of the internal conflicts in the Lutheran Church of the time, the character of the confronting superintendents, the role of the assistant pastor, and the course of the whole ecclesiastical debate helps us understand the internal relations within the church after 1875, and the new direction of Hungarian minority politics.

Keywords: Slovak National Movement, panslavism, Lutheran Church, Tisza Diocese, Laucsek Dániel, Geduly Lajos, Czékus István, Josef Hurban